

Verslag Vissennetwerk 20 september 2024 Soortherstel

Locatie: Wageningen Marine Research, te IJmuiden

Dagvoorzitter Joep de Leeuw, Wageningen Marine Research

Joep heet iedereen van harte welkom bij WMR IJmuiden. Vandaag duiken we dieper in de verschillende onderzoeken omtrent soortherstel van verschillende vissoorten.

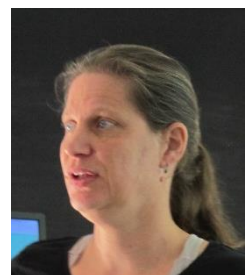
Mark Groen (RAVON) - Welke soorten gaan de laatste jaren achteruit en wat is het handelingsperspectief?

De rivierdonderpad is een immobiele en honkvaste soort die terug te vinden is in zuurstofrijk en stromend water. Sinds 2010 neemt de verspreidingstrend van de rivierdonderpad als gevolg van de optrek van de zwartbekgrondel af. Na het 5^e tot 10de vestigingsjaar van de zwartbekgrondel in een water is 90% van de rivierdonderpad verdwenen. Echter heeft de zwartbekgrondel nog niet alle rivierdonderpadpopulaties bereikt. De oplossing voor het behoud van de rivierdonderpadpopulaties ligt mogelijk bij de vraag; waarom de zwartbekgrondel niet naar desbetreffende gebieden migreert. Deze kennis kan bijdragen aan het verdrijven van de zwartbekgrondel en het behoud van de rivierdonderpad. De beekprik heeft een positieve verspreidingstrend door onder meer beekherstel en herintroductie van de soort. Het is echter wel een matige toename, de aantalstrend is namelijk stabiel zakkend. De beekprik heeft last van de droogte, slechte waterkwaliteit en lijdt eveneens onder vismigratieknelpunten. Maatregelen om de soort te ondersteunen zijn in het laten van water bij droogval en noodstuwten bouwen. Op de lange termijn moet gedacht worden aan het herstel van natuurlijke systemen. De kwabaal lijdt zoals bekend onder normalisatie, kanalisatie en vismigratieknelpunten. Indien de omstandigheden juist zijn is deze soort goed in staat om zich te herstellen. Een bedreiging voor de kwabaal zijn kreeften en grondels die prederen op de eieren, anderzijds predeert een adulte kwabaal op kreeft en grondel. Maatregelen die getroffen dienen te worden zijn het herstellen van de dynamiek en kwelstroom.

Tessa van de Hammen (WMR) - Aalbeheer & de -evaluatie

In 2007 heeft de EU Aalverordening haar intrede gedaan. Elke 3 jaar wordt de schieraalbiomassa en antropogene sterfte per Eel Management Unit (EMU)/land bepaald. Binnen de Aalverordening wordt er een aalbeheerplan per EMU opgesteld. Maatregelen die opgenomen zijn in het Nederlandse beheerplan zijn onder andere de gesloten tijd (beroepsvisserij), het terugzetten van aal door sportvissers, het uitzetten van glas- en pootaal, maar ook het oplossen van migratieknelpunten en het aanpassen van turbinebeheer van waterkrachtcentrales.

Wat we dit jaar kunnen concluderen is dat er een verschuiving van aalbiomassa heeft plaatsgevonden. De biomassa op het IJsselmeer neemt toe (aantallen niet; meer grote aal) in tegenstelling tot de biomassa van regionale wateren waar de biomassa aal afneemt. Deze verschuiving heeft als gevolg dat er minder migratie sterfte plaatsvindt. Op Rijkswateren sterft minder aal tijdens de migratie dan in regionaal water. Verder is er een toename van het aantal schieralen dat succesvol uittrekt en is de antropogene sterfte afgenomen in ons land sinds de start van de aalverordening. Het doel van 40% uittrek is echter nog lang niet gehaald.

Vragen:

- Beroepsvissers vangen veel aal op het IJsselmeer, komt dit doordat er een grote glasaalintrek in naar het IJsselmeer? Antwoord: Beroepsvissers rapporteren hun vangsten in kilo's er worden niet perse meer alen gevangen, maar met name grotere en zwaardere alen. Daarbij worden er in de Randmeren en op het Markermeer veel glasaaltjes uitgezet wat kan bijdragen aan de hoge biomassa in het IJsselmeer.
- Hebben jullie berekend wat de bandbreedte van de biomassa is ivm gedane aannames in het onderzoek? Antwoord: Er wordt gekeken naar zuivere monitoring; toename is toename, de absolute biomassa is lastig te bepalen.
- Is er een vergelijking gemaakt tussen het beschikbare habitat in regionale wateren tegenover het areaal aan beschikbaar habitat in het IJsselmeer (hoeveelheid water)? Antwoord: Nee dit is niet onderzocht.
- Er is een doelstelling gesteld van 40% uittrek, wat is op de lange termijn de doelstelling van de EU? Antwoord: Er wordt voornamelijk naar de trends gekeken ivm de gestelde 40%. Er wordt echt gefocust of er in elke EMU toe- of afname is. Daarbij kan de oorspronkelijke doelstelling niet 1,2,3 veranderd worden doorgemaakte afspraken waar de EU aan vast zit.

Jorn School (WMR)- Trends in aanlandingsdata van aalvissers

Het project: Samen meer inzicht is erop gericht om het gevoel van de beroepsvissers die van mening zijn dat er veel aal is te begrijpen tegenover de wetenschappelijke inzichten die iets anders zeggen. Drie beroepsvissers hebben op drie verschillende locaties data verzameld. Patrick Schilder (IJsselmeer & Markermeer) heeft een trend waargenomen dat er met de grote fuik (op vaste locatie) de afgelopen jaren een toename is in het gewicht van de gevangen aal, de aanlanding neem toe bij een gelijke inspanning. Hij merkt geen

duidelijke trend op binnen zijn schietfuikvisserij. Marcel van der Kreeke (Veerse meer) ziet de aanrandingen in de grote fuik en schietfuiken toenemen sinds 2011. Er wordt op deze locatie ook glasaal uit gezet. Theo Rekelhof (Westeinderplassen) ziet de aanlandingen achteruitgaan (andere visser heeft het overgenomen van Theo). Wel ziet hij een toename in het aantal vrouwtjes.

Conclusie is dat elk viswater anders is en dat er wel degelijk invloed is van glasaaluitzet. Daarbij is het bij dergelijke onderzoeken van belang om de inspanning gedetailleerd in kaart te brengen.

Vragen:

- Heeft glasaaluitzet invloed op de sekse? Antwoord: We hebben geen antwoord op waarom er invloed op de sekse is doormiddel van glasaaluitzet, enkel dat de dichtheid van de uitzet een belangrijke ratio speelt.
- Is er een verschil in het gebruik van materiaal wat kan duiden op het vangen van grotere alen? Antwoord: Ja die is er, hoe grotere de mazen hoe groter de aal die gevangen wordt. Kleine aal wordt niet gevangen en kan blijven groeien.

Erwin Winter (WMR) - Schieraal uittrek Noordzeekanaal

Er is onderzoek gedaan naar het individuele gedrag van schieralen doormiddel van akoestische tags en PIT-tags. Door batches individuen te taggen krijgen we inzicht, de individuen integreren in de verschillende watersystemen. Op het IJsselmeer, maar ook bij de

andere monitoringslocaties treed een duidelijk dag/nacht verschil op. In IJmuiden gebruiken de schieralen alle verschillende sluizen en het gemaal om naar buiten te trekken. Het gemaal is wel gevaarlijk voor aal (visvriendelijkheid). Vertraging en zoekgedrag is beperkt in IJmuiden. 98% van de schieralen trekt succesvol naar buiten in IJmuiden. In het gemaal van IJmuiden treed 10-15% sterfte op. In absolute aantallen is dit gemaal het grootste migratieknelpunt voor schieraal.

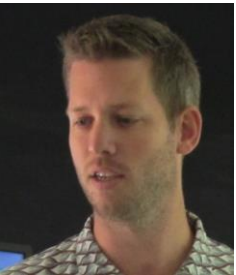
Vragen:

- Heeft de Zoutdam een aantrekkende werking op schieraal? Antwoord: De schieraal is op weg van zoet naar zout en gebruikt hierbij het liefste de stroming. De verwachting is dat deze locatie dezelfde hoeveelheid aal blijft aantrekken en er dus geen grote verschuivingen gaan plaatsvinden in IJmuiden zelf.

Ben Griffioen (WMR) en Martijn Schipbouwer (RAVON) - Bescherming aal, knelpunten en toekomstperspectief

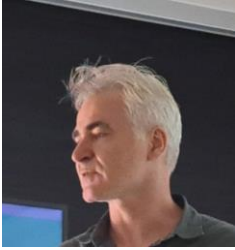
Glascalen maken gebruik van de getijdenstroming en lokstromen bij hun migratie van zout naar zoet. Door barrières in Nederland hoopt glasaal op en kunnen ze de getijdenstroming minder goed benutten. Er is een samenwerkingsverband opgesteld voor glascalen (WMR, RAVON, Van Hall, Waardenburg Ecology, VSN). Door samen te werken willen zij kennis vergaren over de eerste (en tweede) barrière voor glasaal. Daarbij wordt er ook een prioritering van knooppunten voor glasaal opgesteld. Van alle knooppunten wordt het absolute aanbod, relatief aanbod, verblijftijd en passage effectiviteit in beeld gebracht. Paling heeft moeite leefgebieden te bereiken en verblijft door obstakels vooral in het 'afvoerputje' van Nederland. Meestal is daar de bodem vervuild of er vindt intensieve visserij plaats. Weinig gezonde volgroeide aal trekt Nederland uit. Internationaal is de toestand 'kritiek'. De 'aalvriendelijkheid' in Nederland kan verhoogd worden door te zorgen voor een betere toegankelijk vanaf en naar zee, het faciliteren van schone opgroei gebieden en zorgen dat de populatie niet weggevangen wordt tenzij er sprake is van een duurzaam vangstniveau. Dergelijke gebieden waar de bovenstaande zaken op orde zijn kunnen we omdopen tot en aalreservaat.

Jacco van Rijssel – Herintroductie van zalm op de Rijn (& Maas) sinds tientallen jaren: Waarom heeft dit nog niet geleid tot herstel van de zalm?

Sinds de Middeleeuwen daalt het aantal zalmen als gevolg van o.a. kanalisatie en het plaatsen van barrières in het water. Duitsland is gestart met herintroductie, maar hoe succesvol is deze introductie in relatie tot het kunnen uittrekken via zee in NL? Door middel van monitoring van gezenderde smolts is in beeld gebracht dat slecht 0.5-0.6% van de uitgezette smolts als adult zalm zal terugkeren om te paaien. Er wordt aangenomen dat ongeveer 3% nodig is voor een zichzelf in stand houdende populatie. De hoge verliezen vinden met name plaats in zoet water. Geconcludeerd is dat hoe meer vis er uitgezet wordt hoe meer adult zalmen er enkele jaren later succesvol terugkeren om te paaien. De zoetwaterfase in de cyclus van de zalm is cruciaal. De focus dient te liggen op het herstellen van het ecosysteem/rivier.

Johan Auwerx – Het Vlaamse soortbeschermingsplan van de grote modderkruiper

De grote modderkruiper is een solitair levende vis die wel 20 jaar oud kan worden. Indien de modderkruiper uit een gebied verdwijnt, heeft de soort vaak hulp nodig om terug te kunnen keren in de regio. Deze vis kent in België een sterke achteruitgang door habitatsverlies, pesticiden, exoten en klimaatverandering. Binnen het Vlaamse soortbeschermingsplan wordt gewerkt aan habitatherstel, verbetering van het gevoerde watermanagement, een kweekprogramma en herintroductie. Er is echter hard genetische versterking nodig. De genetische arme populaties in België hebben namelijk een enorme embryo sterfte, daarom wordt er nu gekruist met modderkruipers afkomstig uit Nederland. Het kweekprogramma is goed op dreuf, alhoewel de status van de grote modderkruiper slecht blijft in België.

Andreas Scharbert – Reintroduction of the allis shad in the Rhine system

Binnen het LIFE project (2007-2010) heeft men gewerkt aan de massale kweek en het taggen van elft. Verder zijn er ook geschikte manieren van vrijlaten en monitoring ontwikkeld. Vervolgens is er een studie gedaan naar potentiële paai- en opgroeiplaatsen binnen het Rijnsysteem. Op potentiële paai- en opgroeiplaatsen is onderzocht of de larven negatieve effecten ervaren van scheepsgolven, dit is gelukkig niet het geval. Dit is belangrijk om te weten aangezien de Rijn een druk bevaren rivier is. Dat de Rijn zo druk bevaren is brengt echter het vervolg van de studie in het nauw. Monitoring van paaigedrag werd bemoeilijk door al het omgevingsgeluid in en rondom de Rijn. Uit de studie kan geconcludeerd worden dat het uitzetten van larve leidt tot een toename in het aantal terugkerende elften na 5 jaar. Deze 'returnees' reproduceren op een natuurlijke manier.

In de middag werd een fietsexcursie gehouden naar het sluis/gemaalcomplex in IJmuiden. Er werd een bezoek gebracht aan drie projecten:

- de Zoutdam in aanleg – een maatregel om de verzilting tegen te gaan
- een opstelling voor met behulp van onderwatercamera onderscheid maken tussen rode aal en schieraal
- de monitoring van diadrome vis door Bram van Wijk.

Daarna werd de bijeenkomst werd afgesloten met een netwerkborrel bij WMR.

===

Met dank aan Jonna Molenaar voor de verslaglegging.